

pool aastat.

5. novembril 2022. a. tähistavad Juhani käe all eriala omandanud arvukad majanduspetsialistid, töökaaslased ja sõbrad tema 90-ndat sünniaastapäeva!

PS: Detailsemat materjali vaata Google`st, märgusõna: „Dotsent Juhani Väljataga“.

Tiit Õim,
teenindusökonoomika kateedri esimese lennu lõpetaja

* * *

Alati nooruslik, optimistlik, toetav ja rõõmsameelne
grand old man
*Juhani Väljataga kui mentor*³

Majandusteadlaste jaoks oli dotsent Juhani Väljataga tugev praktik ning praktikute-ettevõtjate jaoks teadlane-praktik. Ta oli väga viljakas loengupidaja ettevõtetes ning lepinguliste uurimistööde initsiaator tolleaegsete Eesti tööstusministeeriumide ja Teenindusministeeriumi jaoks (1975–1982).

Alljärgnevalt on pandud kirja eeskätt need mälestused, lood ja juhtumid, mis olid valdavalt rohkem Juhani töövälise tegevustega seotud. Siin on nii tõsiseid kui mõningase huumoriga seotud fakte. Loomulikult on need ka teiste inimestega ning valdavalt ka allakirjutanuga seotud, sest vaid pealtnägijana on võimalik olukordi kõige paremini edasi anda. Mõned lood ja faktid on aga Juhani enese poolt jutustatud. Juhtumeid on püütud grupeerida niivõrd kui see võimalikuks osutus.

1. Dotsent Juhani Väljataga ja üliõpilased, suline praktika

Juhani Väljataga suhtles aktiivselt ka üliõpilastega. Näiteks oli neid vaba aja sündmusi⁴ igal õppeaastal alates kolmandast kursusest mitmeid kui tudengid korraldasid Viitna motellis ja saunas õhtupooliku – tellides kohalesõiduks autobussi, söögid-joogid, makimuusika jms. Alati kutsuti kaasa ka kateedrijuhataja Juhani Väljataga, sageli ühines seltskonnaga ka kateedri vanemõpetaja, kirglik bridžimängija Lembit Valdmaa (15.03.1930–2.07.2000). Juhani initsiatiivil ja Lembitu aktiivsel toetusel korraldati tudengitele pea alati majandusalaseid viktoriine. Need olid väga huvitavad ja silmaringi laiendavad, hõlmasid nii Eesti, Nõukogude Liidu, Euroopa riikide, maailma suurimate riikide kui ka kogu maailma majanduse arengut ja fakte. Arutati ka lõputööga ning pärast lõpetamist tööle asumisega seotud probleeme. Need vabal ajal peetud koosviibimised

³ Üldiselt tähistab sõna *mentor* nõustaja-juhendaja rolli, kes kasutab oma kogemusi ja teadmisi juhendatava arengu edendamiseks. Mentorlust kasutatakse teadmiste ja kogemuste edasiandmise edendamiseks kogenud ja vähemkogenud vahel. Üks eesmärk on toetada juhendatavat isiklikes või ametialastes arengutes.

⁴ Allakirjutanut, kes oli sel ajal TPI majandusteaduskonna TL-erialal (teeninduse ökonoomika ja organiseerimine) oma kursuse rühmavanem, on seda hea meel meenutada, kuna eeskätt just meie õpperühmal olid need kokkusaamised ja positiivsed kogemused.

olid väga harivad ning tugevdasid kateedri ja üliõpilaste vahelisi sidemeid. Kindlasti aitas selline tegevus kaasa ka üliõpilaste suuremale huvile õpingute vastu.

Üliõpilaste ettevõtmistes löi nakatavalt-sõbralikult kaasa ka meie rühma heasoovlik rühmajuhendaja esimesel kolmel kursusel, majandusteaduskonna assistent-aspirant, Juhani Väljataga kolleeg ja endine üliõpilane TPI päevilt, Kalev Joakit (24.02.1941–29.05.2004). Kalev loobus mingil hetkel väitekirja kirjutamisest TPI majandusteaduskonnas ning siirdus Tallinna lähedale, mere äärsesse Tabasallu, Ranna sovhoosi (kus suur osa tegevusest oli seotud tõulihakanade paljunduse ja lihakanade töuaretusega) peaökonomistiks. Kalevi lapsepõlvkodu oli Rõuges, tema isa-ema talus Rõuge järvistus Suurjärve (Eesti sügavaim järv, 36 m) ja Valgjärve vahel, imeilusa looduse rüpes, kuulsa Ööbikuoru vahetus läheduses. Kui allakirjutanu turistidega mööda Võrumaad, Rõuget ja Haanjat matkas (vt järgmine lõik) ning Tindiorus telkidega laagris oli, siis avanes hea võimalus ka Kalevil tema tollases suvekodus õhtuvidevikus mõneks tunniks külas olla, maailmaasju ja perspektiive arutada ning tema soovitus kuulata (vahemaa Tindioru ja Kalevi kodu vahel on ca 500 meetrit). Ka siis ja seal hõljus meie kohtumise juures nn “Juhani positiivne jälg”. Ka Kalevil olid Juhaniga seoses igati toredad kogemused.

* * *

Õppe- ja teadustöös edukamatele üliõpilastele soodustas kateedrijuhataja Juhani Väljataga oma initsiatiivil pärast kolmandat kursust huvitavaid praktikakohti Eestis (näiteks, hotell „Viru“ Tallinnas, Võru-Kubija turismibaas Kubija järve vahetus läheduses Võrus, Kauksi turismibaas Peipsi järve kaldal, Aegviidu-Nelijärve turismibaas Nelijärvel Purgatsi järve kaldal ja Pärnu turismibaas rannarajoonis), aga samuti Odessa teenindusettevõtet Ukrainas ja Sotši Teenindusvalitsus Venemaal.

Kuna Juhani algatus praktikakohtade mitmekesistamiseks polnud vaid üheks aastaks, siis oli ka allakirjutanul võimalik pärast kolmandat kursust Võru-Kubija turismibaasis majanduspraktikal olla (sisuks oli ettevõtte majandustegevusega tutvumine ning eeskätt Ukraina ja Venemaa linnadest saabunud turistidega matkajuhina-instruktorina tegelemine ja sealhulgas iga grupiga eraldi Võrumaal ja Haanjas kolm päeva jalgsi matkamine (teekond: Võru-Kubija turismibaas – Rõuge /Tindiorg: ööbimine telkides/ – Tuuljärv /lõuna/ – Suur Munamägi – Uue-Saaluse /Häälimägi: ööbimine matkaonnis ja telkides/ – Andsu järved /ujumine-päevitamine enne turismibaasi tagasi jõudmist/ – Võru-Kubija turismibaas; kaasas olid seljakotid, telgid, toit lõkkel valmistamiseks jms). Samuti tuli giidina poolepäevaseid ekskursioone jalgsi (Võru linn ja lähedased järved /Andsu järved, Kubija järv, Tamula, Vagula, Verijärv) ja autobussiga (Rõuge, Haanja /Suur Munamägi/, isegi Tartu linn ja Kauksi turismibaas) läbi viia.

Sai ka nalja: grusiinide grupiga bussiekskursioonil Rõuges ja Haanjas Suurel Munamäel – enamus grusiine ei tulnud Munamäel isegi autobussist välja, et pole midagi vaadata (mägi vaid 318 meetrit merepinnast, Suur-Kaukasusel aga üle 5000 meetri /Elbrus – 5642 meetrit; Kazbek – 5054 meetrit). Need, neli grusiini, kes aga külastasid vaatetorni üleval, olid vaatest vaimustuses. Nn „kordusetendus“ bussi jääjatele aga ajapuudusel ma ei korraldanud (kuigi nad olid hiljem valmis torni minema)!

* * *

Head muljed ja kontaktid Kagu-Eestiga, sh hilisemad korduvad külastused⁵ on allakirjutanul aga tänu Juhanile ja kateedrile tänaseni säilinud. Selliseid nn soodsaid praktikakohti hea õppeedukusega üliõpilastele organiseeris teenindusökonoomika kateeder eesotsas Juhani Väljataga'ga nii varasematele kui hilisematele kursustele.

2. Kateedrijuhataja ja teiste juhtfigureide toetus tegevusele väljaspool ülikooli. Uurimis- ja õppetöö ning muud tegevused

Allakirjutanule tuli kolmandal kursusel kutse Nõukogude armee ajateenistusse. Minemata jäi seetõttu, et kateedrijuhataja Juhani Väljataga ja majandusteaduskonna dekaan Juhan Toomaspoeg pöördusid ajateenistusse värbajate, st Sõjakomissariaadi poole ettepanekuga mind mitte sõjaväkke võtta kui perspektiivset täiendust õppejõududele TPI-s. Ka neljandal kursusel tuli sarnane kutse – siis tuli kateedrijuhatajale ja dekaanile appi ka TPI rektoraat ning sõjaväest pääsesin kui tulevane õppejõud ja majandusteadlane, keda teaduskonnas tulevikus vajati.

* * *

Kuigi allakirjutanu oli kogu õpingute aja TPI-s teeninduskombinaadi „Ühendus“ stipendiaat (kohustusega pärast diplomi saamist ettevõttesse tööle asuda)⁶, korraldas

⁵ Näiteks, ise (M.R.) „Balti ketis“ (23.08.1989) osalenuna, seejärel Võrru sõitnud ja järgmisel päeval Võru-Kubija turismibaasis peamiselt Ukraina ja Venemaa suurlinnadest pärit venekeelsetele turistidele Eesti arengutest ja eesmärkidest loenguid pidades ning seejärel vabatahtlikult järjekordselt turistidega endistel radadel Rõuges ja Haanjas matkates. Sellist tegevust, turismibaasis loenguid pidades ja Võrumaal turistidega matkates sai aga nii varem kui ka hiljem, mitmel teiselgi aastal harrastatud. Mõnel suvel õnnestus ka sealse kaunis looduses maalimisega tegeleda (olin ju Tartu Kujutava Kunsti Kaugõppekursusel /KKKK/ mõningase koolituse saanud ning mitmete kunstnikega /Märt Bormeister vanem, Valdur Ohakas, Lembit Saarts, Johannes Uiga jt/ heaks tuttavaks saanud; maalikunstnikel Kiira /1.05.1955–29.01.2019/ ja Heiki Kahro /2.07.1947/ – nendel oli turismibaasi lähedal suvila aiamaaga ja seal oli allakirjutanu nii mõnigi kord külaliseks ning sai huvitavate vestluste käigus häid ja kasulikke kunstialaseid näpunäiteid).

Täiendavad turismibaasi külastused olid ka mitmel suvel õppejõuna, et üliõpilaste sealset praktikat juhendada. Ka siis oli võimalik turistidele Eesti asjadest loenguid pidada, aga vahel ka seljakott selga võtta ja matkata. Tõsi, viimased enam kui 25–30 aastat ei ole sellega tegeletud, sest turismibaas on oma endised funktsioonid minetanud, st pole turistide ega tudengeid praktikal, vaid suveperioodil pakutakse tagasihoidlikku majutust juhuslikele reisijatele ja matkajatele (nende hulk pole aga eriti suur). Põhjus on lihtne – Eesti taasiseseisvumisega kadusid ka turistid ning turismibaasi tegevus varasemal viisil kujunes võimatuks.

⁶ Töötasin ettevõttes algul elektrikuna /august 1966 kuni august 1968/ ja seejärel tsehhomeistrina /jaanuar – august 1969/; vahepeal /septembrist 1968 kuni jaanuar 1969/ ekslesin TPI elektrotehnika teaduskonnas automaatika ja telemehaanika eriala esimese kursuse üliõpilasena; ühe semestri jooksul sai selgeks, et nimetatud eriala pole minu jaoks). Augustis 1969 tegin järjekordselt sisseastumiseksamid TPI majandusteaduskonda. Õpingute ajal sain ettevõttest kõrgendatud stipendiumi. Kolmandal ja neljandal kursusel töötasin 0,75 koormusega „Ühenduses“ vaneminsenerina (hea õppeedukuse tõttu sain päevase õppe üliõpilasena loengutes-seminarides osalemisel nn vabakuulamise õiguse). Esimesel-teisel kursusel õppides töötasin õhtuti Tallinna Linna Tänavavalgustuse Elektrivõrkudes elektrimontööri ja vahetasin Tallinna endises

Juhani Väljataga asjad nii, et viimasel kursusel viidi mind teenindusministri soovitusel ja kokkuleppel ettevõttega diplomieelse praktika algusest (oktoober 1973) hoopis üleviimise korras tööle Teenindusministeeriumi Projekteerimis- ja Tehnoloogia-büroosse (PTB). Seega olin ma vaba edasisest kohustusest teeninduskombinaati tööle minna. PTB-s töötasin ka pärast TPI lõpetamist (juunis 1974) ja Tapa sõjaväelaagrit (juuli – august 1974) kuni augustini 1975. Nii teenindusminister kui PTB juhtkond arvestasid TPI soovi ning olid tänu Juhani teadlikud, et minu tegevus PTB-s on ajutine ja lühiajaline seni, kuni kateedris tekib võimalus mind tööle võtta. See võimalus avanes augusti lõpul 1975 ning jälle üleviimise korras asusin TPI TUS-i (Teadusliku Uurimise Sektori) vaneminseneriks majandusteaduskonna teenindusökonoomika kateedris.

* * *

Ajavahemik september 1974 kuni august 1975 möödus PTB-s antud tööülesannete kõrval suurel määral ka sissejuhatavaks koostööks Juhani Väljataga ja kateedriga, tehes ettevalmistusi üleminekuks TPI-sse. Teadustöö dotsent Juhani Väljataga juhendamisel algas kohe – suhtlemine ministeeriumide ja nende ettevõtetega. Peatselt usaldas Juhani noorele kolleegile väiksemas mahus ka loengute pidamise ja seminaride läbiviimise, seejärel ka diplomiprojektide juhendamise. Suveperioodil lisandus üliõpilaste praktika juhendamine Eesti teenindusettevõtetes ja turismibaasides, aga samuti ka Ukrainas-Odessas, Venemaal-Sotšis ja Leedus-Palangas.

* * *

Siinjuures rõhutaks, et allakirjutanu loeb end tolelaegse legendaarse Eesti majandusteadlase ja -praktiku, TPI kateedrijuhataja, majanduskandidaata dotsent Juhani Väljataga õpilaseks (TPI-s aastatel 1972–1974). Juhani tutvustas allakirjutanut kohe oma assistendina kui koos uurimistööd tehes ministeeriume külastasime (1975–1982). Suure töökoormuse tõttu ei tulnud ta alati ise kohale, vaid usaldas assistenti, sama usaldus oli ka ministeeriumides (ministrid, nende asetäitjad, valitsuste ja osakondade juhatajad ning teised töötajad), samuti ettevõtetes. Üldiselt oli ettevõtetega tegelemine täielikult allakirjutanu ülesanne.

* * *

Juhani Väljataga innustas allakirjutanut juba varakult (alates 1975 kui kateedrisse vaneminsenerina-uurijana tööle asusin) õppetöös osalema (loengud, seminarid, juhendamised), samuti ühingu „Teadus“ kaudu ettevõtetes aktuaalsetel majandusteamadel esinema (selle eest tuli ka täiendav palgalisa). Samuti ärgitas ta allakirjutanut konverentsidel osalema ning lühiartikleid-teese kirjutama. Nii loengute pidamine kui teeside kirjutamine oli hindamatu väärtusega kogemus, mida edaspidi läks üha rohkem ja rohkem vaja.

3. Mentoriga reisides

Kasulik oli ka Juhani reisida ja tema kogemustest õppida. Näiteks osalesime 70-ndate aastate teisel poolel (kui veel kateedris töötasime) Riias, Läti Teaduste Akadeemias nn üleliidulisel teaduskonverentsil, kus olid nii ettekanded kui teesid esitatud (ööbisime

Mererajoonis laternapostide otsas kustunud lambipirne koos tõstukiga varustatud auto ja autojuhiga (mai 1970 – detsember 1971).

Jurmalas). See konverents oli allakirjutanule üldse esimene ja õpetlik sündmus väljaspool Eestit. Peale Juhani ja allakirjutanu, osalesid Riias ka kolleegid Helgi-Annika Reisenbuk kateedrist ja Olga Pöder tolleaegsest Eesti Kunstiinstituudist.

* * *

Koos viibisime aastal 1977 Eesti ühingu „Teadus“ ca 10-liikmelise delegatsiooni koosseisus⁷ nädalasel teaduslik-praktilisel konverentsil Togliattis NSV Liidu autotööstuse parimas ettevõttes „Avtovaz“, kus valmistati Itaalia firma „Fiat“ ja itaallaste lepingulisel kaasabil sõiduautode Žiguli-VAZ-Lada erinevaid mudeleid. Küllastasime ka kogupäevasel ekskursioonil tehase kompleksi ning nägime kogu tootmisprotsessi kulgemist ja abiteenistuste (sh töökohtade varustamine detailide ja muuga, jalgrataste kasutamine tsehkhides konveieri kõrval liikumisel, sisetranspordi korraldus, autobussiliinid inimeste veoks tehase territooriumil vahetutes töö korraldamisel, tohutu hulga inimeste toitlustamine minimaalse ajaga, puhkepauside korraldamine, autode katsetamine trekil, meditsiiniline teenindamine jpm) tegevust. Kõik meie kohapealsed kulud kattis vastuvõtva poolena Togliatti autotehas ja lennuki sõidukulud ühing „Teadus“. Konverents andis palju erinevaid ja huvitavaid mõtteid ning hulgaliselt positiivseid muljeid ka õppetööks. Togliatti autotehase töökorraldusest ja konverentsi infost oli hiljem ühingu „Teadus“ kaudu üle Eesti paljudes ettevõtetes võimalik loenguid pidada.

* * *

1981. aasta novembris kui töötasime juba Eesti Infoinstituudis, oli meil kahekesi ligi nädalane lähetus Budapesti Ungari Infoinstituuti. Reis toimus läbi Moskva, kus tuli nii minnes kui tulles ka ööbida. Budapestis oli meil sealse Infoinstituudi direktori ja juhtkonna poolt väga soe, asjalik ning inforikas vastuvõtt korraldatud. Ööbisime kesklinnas Doonau keskel asuval Margareti saarel suurepärasel hotellil. Vabal ajal olime hotelli lähedal asuvas türgi saunas (mis oli allakirjutanule väga muljet avaldav kogemus) ning küllastasime ka Budapesti vaatamisväärsusi ja uudistasime kaubandust. Budapestis küllastasime ka Juhani endist kursusekaaslast TPI päevilt, tulevast majandusdoktorit (kaitses väitekirja 1984) Rein Otsasoni (24.05.1931–30.10.2004), tema kodus. R. Otsason töötas sel ajal Ungaris, NSV Liidu Budapesti suursaatkonnas diplomaadina, algul ametniku ja seejärel kolmanda sekretärina (1980–1984). Tema proua Valentina Otsason⁸ oli meie küllastuse puhul hulgaliselt maitsvaid pirukaid

⁷ Juhani oli ühingu „Teadus“ majandussektiooni esimees ja allakirjutanu tema asetäitja.

⁸ Rein Otsason, nagu ta ise ütles, nõ „leidis“ väidetavalt Valentina Moskvast kui ta seal töötas: 1972–1976 NSV Liidu Majanduse Instituudis vanemteadurina ja 1976–1980 NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee Majanduse Teadusliku Uurimise Instituudis sektorijuhatajana.

Muide, Rein Otsason osales koos abikaasaga mais 1984. aastal ka meie esimesel, nn laeva-konverentsil ja oli laeval ühe töösektiooni kaasjuhataja.

Aastatel 1965–1971 oli ta Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi sektorijuhataja; 1984–1988 Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi direktor; 1988–1989 Eesti NSV Riikliku Plaanikomitee esimees; 1989–1991 Eesti Panga president (selles ametis oli Rein Otsasoni töö rahareformi õnnestumiseks elulise tähtsusega. Rahareformi ettevalmistamise eest autasustas Eesti Vabariigi President (2001–2006) Arnold Rüütel (10.05.1928 –) Rein Otsasoni 2003. aastal Riigivapi III klassi teenetemärgiga).

küpsetanud. Õhtu kulges sõbralikus vestluses ja head teed juues, kus oli võimalik väga palju huvitavat informatsiooni Ungari majanduse ja poliitika kohta teada saada.

* * *

Nii Budapesti reisi kui Moskvas viibimise kogemused olid koos Juhani Väljataga'ga allakirjutantule väga õpetlikud ja kasulikud ka tuleviku jaoks. Sai palju tööd tehtud, hulganisti väärt kogemusi omandatud ja ka palju nalja (kuna meil olid ju nn välispassid, siis oli Moskvas paljudes kohtades, kus olid alati suured järjekorrad ja trügimine, meil n-õ roheline tee /raudteejaamas piletite ostmise, restorani sissepääs – sööma saamine, takso tellimine jms/. Ja Juhani oskas seda „kunsti“ hästi ära kasutada ning aega kokku hoida!). Me tegime mõnikord väljaspool Eestit olmesfääris ka nii (mitte ainult tookord Moskvas): kui oli vaja ladusast ja heas vene keeles suhelda, siis rääkis Juhani; kui oli vaja aktsendiga ja veidi vigaselt vestelda, siis rääkis allakirjutatu (kõik sujus pea alati suurepäraselt).⁹

Juhani ei olnud reisides ka nõudlik (rongis reisisime valdavalt neljases kupees kahekesi, või neljakesi kui olid n-õ oma inimesed; alati ei pakutud ka voodipesu ja tekke) – kui Juhani oli väsinud, siis heitis ta kiirelt pikali, pani portfelli pea alla ja juba magas. Polnud tähtis, et ta oli kateedrijuhataja, dotsent, teeneline kultuuritegelane, direktor või majandusteadlane. Puhata oli vaja! Kadestusväärne!

4. Peaaegu spartalikult vaimu ja füüsisist ergutamast

Meenub ka üks meie uurimisgrupi ja mõnede teiste kateedri liikmete ühine väljasõit TPI esimestel tööaastatel dotsent Juhani Väljataga initsiatiivil. TPI-l oli Aegviidu lähedal nn spordibaas seminariruumi-söögisala, köögi, majutustubade ja saunaga. Sõitsime rongiga Aegviitu ning seal jalgsi edasi spordibaasi, kaasas toiduvärske, mida täiendasime ka kohalikus kaupluses ja samuti suusavarustus. Meie eesmärgiks oli veidi tööd teha-arutleda ja ka puhata (oli jaanuari lõpp-veebruari algus ehk vaheaeg eksamisessiooni lõpu ja kevadsemestri alguse vahel). Arutasime Juhani eestvõttel majandusliku stimuleerimise fondide moodustamise teooria küsimusi. Seda oli vaja nii

Rein Otsason asutas uue kommerts-panga, mis sai nimeks Eesti Krediidipank ja alustas tegevust 15. märtsil 1992. Panga asutamisest kuni oma surmani oli ta Eesti Krediidipanga president; 1992–2000 Eesti Krediidipanga juhatuse esimees; 2000–2004 Eesti Krediidipanga nõukogu esimees. Oma abikaasa Valentina Otsasoniga olid nad ka panga suuromanikud. Kasutades ulatuslikku suhete võrgustikku ja oma laialdasi rahandusalaseid teadmisi õnnestus Rein Otsasonil tagada Eesti Krediidipanga püsima jäämine kriisiaastatel 1997–1999, mil mitmed finantsasutused pankrotis-tusid.

Rein Otsasoni 75. Sünniaastapäeval 24. Mail 2006 asutas Eesti Krediidipank sihtasutuse Rein Otsasoni Fond, mille eesmärgiks sai heategevus ning Eesti noorte õpingute ja teadustegevuse toetamine.

⁹ Budapestis, sealses instituudis kolleegidega kohtumistel oli meil kasutusel vene keel. Omapäid vabal ajal linnas liikudes kasutasime vajadusel peamiselt saksa keelt, mida „pursis“ alla-kirjutatu (keelepraktikat ju peaaegu ei olnud ja stažeerimised Saksamaa ülikoolides olid alles ees, kus õnnestus enam-vähem talutav saksa keel omandada).

Juhani doktoritöö jätkamiseks-lõpetamiseks kui meie uurimisgrupil praktiliselt lepinguliste tööde tegemisel Eesti ministeeriumidele.

Töö ja arutelud kulgesid ladusalt, tegime ise süüa ja kütsime kogu aeg kõvasti ahjusid, et oleks piisavalt soe. Viimane oli meile mõneti probleemiks, sest väljas oli ligi 30 kraadi külma ning hoone ei olnud eriti soojapidav – mõnes kohas oli võimalik seest läbi seina välja vaadata (kuigi TPI-s koolitati kõrgharidusega ehitusinseneri, oli hoone ehituskvaliteet vilets, vastav nõukaaja üldisele töö kvaliteedile; ilmselt ei tehtud ehitamise käigus ka piisavat TPI poolset ehituse järelevalvet). Püüdsime ka suusutada, aga suure külma tõttu ei tulnud sellest suurt midagi välja.

Saun oli aga väga hea, kuigi leiliruumist õue, lumehange hüpates jäid niisked jalatallad väljas naks-naks raja peale kinni, samuti jäi märg käsi välisukse metall-lingile kinni, sest temperatuuride vahed laval, ihul, metallil, lumes ja õhus olid väga suurelt erinevad. Kõige soojem koht oligi saunas ning allakirjutanu ööbiski pärast saunatamist leiliruumis saunalaval. Füüside piisavas soojas hoidmiseks käisime mõned korrad ka Aegviidus poes.

Külm ilm valitses pikalt. Pidasime vastu 3-4 päeva, siis loobusime ja sõitsime Tallinnasse tagasi. Aga siiski lugesime vähemalt teise osa enam-vähem kordaläinuks.

5. Juhani Väljataga väljaspool teadus- ja õppetööd ¹⁰

Juhani Väljataga oli särav isiksus, väga hea õpetaja, hea vestluskaaslane-suhitleja, kokkaja, seeneline, kalastaja ja bridžimängija, samuti kollektsionäär (margid, postkaardid, lennukite mudelid). Tal olid pea alati portfelligi kaasas erinevate maitseainete purgikesed (mida ta soetas külastäikudel Rootsi suuruselt teise linna Göteborgi oma onu juurde), et vajadusel Eestis kodus, aga ka ühistel lõuna- või õhtusöökidel tellitud toitude maitseid veelgi paremaks teha.¹¹

¹⁰ Väljaspool ametlikku tööd ja suhtlemist kutsuti teda väga lähedaste sõprade hulgas lihtsalt „Jussiks“ ja selle vastu ei olnud tal midagi.

¹¹ Näiteks olid meil sisukad ühised pärastlõunad kateedri koosolekute lõppedes TPI majandusteaduskonna hoones Kopli lõpus: kas NSV Liidu riikliku turismiagentuuri Inturist hotell „Tallinn“ Jahisaalis või Inturisti hotell „Viru“ grillbaaris. Juhani helistas vaid näiteks Grilli pr. Ellenile ja palus kohti või Jahisaali baarmen hr. Margusele sama palvega. Selleks ajaks kui me taksodega kohale jõudsime, oli meile vaba laud tellitud kohtade arvuga juba olemas. Samuti olid ka broilerid varrastes küpsemas. Jahisaalis oli sageli meie lemmikroaks *boeuf à la tartare* ehk rahvakeeli böff või ka veiselihatartar. Ja böffi puhul võttis Juhani mõnigi kord oma maitseained täiendavalt kasutusele (ka parimates restoranides ei olnud kõike saadaval – nn nõukaeg). Näiteks, ajalehe „Pealinn“ andmetel (nr 42, 6.12.2021, lk 14) oli grillbaar nii populaarne ja kuulus koht, et „Elizabeth Taylor olevat käinud mitu korda Tallinnas just Viru grillbaari pärast.“ (!?) Palju kiideti ka Viru varieteed, „mida Moskva parteibossidki vaatamas käisid. Polnud nad ju sellist asja kuski mujal suurel Nõukogudemaal näinud. ... Väga menukas oli variatee Moskva turistide seas, kes tulid ekstra sellepärast Tallinna, et saada osa Nõukogude Lääne (loe: Eesti kui Lääne osariik) hingusest.“ Nii mõnigi kord laias Nõukogude Liidus konverentsidel viibides küsiti – „Mis raha-valuuta teil Eestis on kasutusel?“

Aeg-ajalt otsustas Juhani kaalus alla võtta ja ta kutsus enesele siis mõned sõbrad-kolleegid koju külla ning asus süüa valmistama. Istusime köögis (tal oli ühetoaline korter kesklinnas) ja tekitasime söögiisu, Juhani praadis ja küpsetas, levisid isuäratavad toidulõhnad – Juhani pruukis vaid mineraalvett. Kui toit valmis, asusime end maitsvate roogade ja heade jookidega kostitama, Juhani jäi endiselt ainult mineraalvee juurde – polnud valikut, sest kehakaal pidi vähenema! Juhani vaatas rahulolevalt pealt ning jutustas oma elust huvitavaid lugusid.

* * *

Tänu tema huvitavatele loengutele ettevõtetes-organisatsioonides (sh nõukogude ohvitseridele, piirivalvuritele ja tollitöötajatele), seetõttu ka laialdasele tutvusringkonnale ja populaarsusele ning väga heale vene keele oskusele, ei olnud tema probleem saada tursa kalastamisluba ja üldse Tallinna lähel paadiga viibimise luba.

Juhani oskas Aegna saarel puhates edukalt ühendada ka bridži, ujumise, kalade hankimise võrkudest, kalade suitsutamise ja meeleoluka seltskonna.

* * *

Hea uujana võistles Juhani üliõpilaspõlves ka Eesti meistritiitli pärast seliliujumises, võisteldes sageli esikoha pärast Albert Norak'uga (8.11.1928–28.03.2015; oli hilisem Eesti NSV rahandusminister 1967–1979, Tallinna Linna RSN Täitevkomitee esimees 1979–1984 ja aastatel 1985–1991 osakonnajuhataja Eesti NSV Ministrite Nõukogu Asjade Valitsuses).

* * *

Juhani sportlase hing lõi kord välja ka ühel suvel Pirita rannas, kui me kolmekesi: dotsent Juhani Väljataga ja tema kaks aspiranti – Tiit Öim ja Matti Raudjärv, olime ühel õhtupoolikul päikest ja merevett nautimas, taevas oli pilvitu ja vesi soe. Vestlesime ja ühel hetkel Juhani ergastus – jookseme liiva peal võidu! Möeldud, tehtud.¹²

* * *

Tore, filosoofilisel sügavmõttelise lõpuga lugu oli Juhani ükskord Tallinna Sadamas Soome sõitmist alustades. Nimelt, peale saatjatega hüvastijätmist ning tolli- ja piirikontrolli sisenemist, paluti tal oma väike kohver avada ja selgus, et Juhani oli selles

¹² Juhani ja Tiit võistlesid ujumispükstes, Matti oli kohtunikuks ja mõõtis sammudega ca 60 meetrit rannaliival (asusime kesk-rannast hulk maad Merivälja pool ja seal rahvast sel kellaajal enam ei olnud, seega me kedagi ei seganud!). Matti seisis nn finišipaigas käsi püsti ja seda järsult langetades oli start. Juhani sai stardist paremini tulema kui noorem Tiit, kuid Tiit sai ta ca pooltel distantsil kätte ja oli mõõdumas kui Juhani „vana rebasena“ pani oma näpud Tiidule pükste vahele teda veidi pidurdades (see ei olnud keelatud). Tiit, ilmselt kartes, et püksid maha kukuvad, võttis pükse kohandades tempot veidi maha. See andis aga Juhaniile hoogu juurde ning ta lõpetas jooksu napi edumaaga Tiidu ees. Allkirjutanu kahjuks ei mäleta, milline oli võitjale auhind, mille pidi kaotaja võitjale lunastama, aga ka kohtunikul oli õigus sellest auhinnast osa saada.

Juhani ja Tiit proovisid samal päeval Pirital ka võidu ujuda, aga see ebaõnnestus, sest kumbki hakkas pärast starti eri suunas ujuma. Uut katset me aga siiski tegema ei hakanud. Ka ujumisvõistluse katsel pidi Matti kohtunikuks olema.

Kõik olid paari-kolme tunnise puhkeajaga Pirital rahul!

paar latti head täissuitsuvorsti¹³ soome sõpradele suveniiridena külakostiks kaasa võetud. Seda aga ei olnud tol perioodil mingil põhjusel lubatud. Muidugi kutsuti kohale üks kõrge ülemus – ohvitser, kes osutus juhuslikult heaks tuttavaks tänu Juhani loengutele. Ülemus soovitas „suveniirid“ saatjatele tagasi anda ja asi oleks korras olnud. Juhani vaatas ringi, aga tuttavaid inimesi enam ei näinud, mistõttu tuli kaup konfiskeerida. Kõrge ohvitser pidas juhtumit kahetsusväärseks ja lubas, et õhtul „põletatakse“ suveniirid pidulikult ära. Seega oli Juhani tahtmatult ametnikele mõnusa õhtu korraldamisele kaasa aidanud.

* * *

Juhani isa Paul Väljataga (24.04.1907–8.05.2000) oli soetanud 1970-ndate aastate lõpus suvilakrundi Viimsi poolsaare tippu viiva peatee äärde mõnisada meetrit enne tolleaegset ETKVL-i kauplust (täna asub nendes ruumides COOP-i kauplus). Oli tarvis hoone vundamendipostid-betoonitorud loodida ning paika panna ja betoneerida. Juhani kutsus oma aspirandid Tiidu ja Matti ühel laupäeval appi.

Ega meil mingeid erilisi loodimisvahendeid peale pika kummivooliku (mille otstes olid klaastorud) ja vee ei olnud. Nendega sai aga päris edukalt töö tehtud. Isa Paul oli nagu brigadiiri rollis – vaja ju ikka nii oma „poissi“ kui veel nooremaid juhendada. Töö kestel tekkis Paulil aga initsiatiiv poodi minna (brigadiiri amet tüüas vist ära?), et ehk on seal suitsuräimi müügil (ega sedagi igapäevaselt saada ei olnud).

Kui isa Paul oli poe poole läinud, naeris Juhani, et „vana“ ei viitsi tööl kaasa lüüa ja nüüd oli hea ettekääne millegi muuga tegeleda. Ega meil seal tegelikult neljale tööd ei jätkunudki, nii et isa võis eesmärgipäraselt poodi küll minna.

Peagi oli Juhani isa Paul kalade ja ka õllega (ka see kraam oli nõukaajal sageli defitsiitne) tagasi. Aga ega me kohe maiustama hakanud. Tegime lubatud töö lõpuni – vundamenditorud said looditud ja maasse betoneeritud! Selleks oli vaevalt pool päeva kulunud. Ja siis oli päris meeldiv heas seltskonnas värskest suitsutatud kalu koos õllega süüa. Ka isa Paul oli mõnusalt seltskondlik ja jutukas inimene ning meil jätkus juttu kauemaks. Oli tõine, hariv, ainest andev ja tore laupäev.

Lõpp – lõpetuseks

Dotsent Juhani Väljataga lahkus meie hulgast sama päeva öösel kui allakirjutanu oma väitekirja autoreferaadid kohustuslikud eksemplarid hommikul (28.05.1982) Tallinna Peapostkontoris adressaatidele välja saatis.

Juhani lahkus noorelt – sama aasta 5. novembril oleks tal alles 50 eluaastat täitunud. Seega ei saanud juhendaja kahjuks oma õpilase ja assistendi väitekirja kaitsmisel (30.06.1982) viibida (küll viibis kaitsmisel aga väitekirja kaasjuhendaja, tolleaegne TPI majandusteaduskonna dekaan /1962–1984/, dotsent Juhani Toomaspoeg /17.04. 1917–9.03.1997/).

¹³ Selline toiduaine (nagu väga paljud teisedki) oli Eestis tol ajal üks paljudest toodetest defitsiitsete kaupade pikas nimekirjas ning ka pea haruldane delikatess meie toiduainekauplustes.

Eesti taasiseseisvumise eel ning järel oleks Juhani Väljataga kindlasti ka ühiskondlikus ja majanduselus aktiivne tegija olnud.

Allakirjutanu usub, et Juhani oleks nii meie konverentsiseeria kui ajakirja väljaandmise heaks kiitnud ja sellele kaasa aidanud ning kindlasti ka ise aktiivne osaleja nii konverentsil esinedes kui ajakirjale sisukate artiklite kirjutamisel autor olnud ja tööde retsenseerimisel kaasa löönud.

Juhani Väljataga oli käesoleva ajakirja peatoimetajale suurepärane õpetaja, väga hea kolleeg, hindamatu teadustööde ja väitekirja juhendaja, eeskujulik mentor ning meenutamist ja mäletamist vääriv sõber.

Sõbralikult,

Teie Matti Raudjärv

teenindusökonoomika kateedri teise lennu lõpetaja

(Juhani Väljataga toleaeagne õpilane, assistent, aspirant ja kolleeg;
tänapäev Tartu Ülikooli emeeritus; käesoleva ajakirja peatoimetaja)